

Ministerie van Defensie
t.a.v. Directie Materieel, Vastgoed, Leefomgeving en Duurzaamheid
Postbus 20701
2500 ES DEN HAAG

Onderwerp	Zaaknummer	Behandeld door	Verzonden
NRD Nationaal Programma Ruimte voor Defensie	399871		

Middelburg, 6 februari 2024

Geachte heer/mevrouw,

Wij waarderen het dat u voor het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie een brede milieueffectrapportage opstelt en dat u ons de gelegenheid geeft om vanaf de start van het proces onze inbreng te leveren. Deze zienswijze op de door u gepubliceerde Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) is hierin een belangrijke eerste stap.

Algemene opmerkingen

Dat de veiligheidssituatie in de wereld verandert en dat het belangrijk is om daar op in te spelen onderschrijven wij. In de door u gepubliceerde NRD is helder verwoord welke aanvullende wensen uw ministerie heeft ten aanzien van nieuwe en uitbreiding van bestaande activiteiten en locaties. Het is positief dat u in de NRD ook rekening houdt met andere nationale opgaven die de komende jaren extra ruimte vragen. In het kader van programma NOVEX hebben wij samen met alle ministeries in beeld gebracht welke ruimte er in de provincie Zeeland nodig is voor uitvoering van nationale doelen. Uit deze verkenning blijkt dat Zeeland voor grote uitdagingen staat en dat er meer ruimte wordt gevraagd dan er beschikbaar is. Dit is voor het zoeken naar ruimte voor het programma Ruimte voor Defensie een belangrijk gegeven.

Voor nieuwe activiteiten in Zeeland is nog een ander punt van bijzonder belang. In Zeeland liggen meerdere natuurgebieden die overbelast zijn door stikstof. Via het Nationaal Programma Landelijk Gebied wordt gewerkt aan reductie van de stikstofuitstoot binnen Zeeland en natuurherstel door de aanpak van andere drukfactoren. Ondanks die inzet is het nog niet mogelijk om de stikstofdepositie voldoende terug te brengen, omdat de meeste stikstof afkomstig is van bronnen in het buitenland en van de zeescheepvaart. Dit vraagt om een internationale aanpak door het Rijk. Het is nog niet duidelijk op welke termijn er een aanpak komt en wat de effecten hiervan zullen zijn. Tot er een oplossing is gevonden, moet rekening worden gehouden met beperkte mogelijkheden voor nieuwe activiteiten in Zeeland als deze leiden tot extra stikstofuitstoot.

Opmerkingen per activiteit

In de NRD en het bijbehorende participatieplan zijn vier activiteiten benoemd die binnen de provincie Zeeland spelen. In deze zienswijze geven wij aandachtspunten mee. Het gaat om gegarandeerde havencapaciteit voor de Host Nation Support (locatie Vlissingen), laagvlieggebieden voor helikopters, nieuwe helikopterlandingsplaatsen en oefenterreinen met graafmogelijkheden. In aanvulling op deze onderwerpen zijn er ook effecten te verwachten van ontwikkelingen die net buiten de provinciegrens liggen. Voor Zeeland gaat het dan met name over aanvullende beperkende regels voor hoogbouw rond Vliegbasis Woensdrecht. Ook hier gaan wij kort op in.

Wij hebben niet alleen gekeken of het beoordelingskader in de NRD een compleet beeld geeft van te onderzoeken effecten, maar ook een inschatting gemaakt of de zoekgebieden een reële mogelijkheid biedt voor de activiteiten vanuit vigerende wet- en regelgeving.

Gegarandeerde havencapaciteit Host Nation Support

Zoals in de NRD is aangegeven, maakt Defensie regelmatig gebruik van afmeer- en overslagcapaciteit in de haven van Vlissingen. Uitbreiding van de activiteiten vraagt nader overleg met de betrokken gemeenten (Vlissingen en Borsele) en het havenbedrijf North Sea Port om de exacte mogelijkheden in beeld te brengen. Als er ook grootschalige opslag van munitie en brandstof aan de orde is, is vanuit ruimtevraag en externe veiligheid van belang dat er in het Sloegebied meerdere initiatieven zijn voor productie, opslag en transport van waterstof en ammoniak. Daarnaast wordt de bouw van een of meerdere kerncentrales in dit gebied onderzocht. In de milieueffectrapportage kan de cumulatie van effecten en (on)mogelijkheden die dat oplevert worden onderzocht.

Laagvlieggebieden voor helikopters en nieuwe helikopterlandingsplaatsen

In de NRD wordt een groot gedeelte van Zeeland aangewezen als optionele alternatieve locatie voor laagvliegen met helikopters. In de bijlage op pagina 100 staat welke aspecten worden beschouwd bij de beoordeling van deze gebieden. Bij het hoofdthema Ruimtegebruik ontbreken de thema's landbouw en recreatie. Impact van de ontwikkeling op recreatiegebieden en waardevolle landbouwgrond is in het bijzonder voor Zeeland een belangrijk criterium gezien mogelijk aanzienlijke effecten op deze belangrijke maatschappelijke en economische functies. Het grootste deel van alle watersportgebieden, recreatiestranden en verblijfsrecreatieterreinen in Zeeland valt binnen de in de NRD aangeduide te onderzoeken alternatieve locatie. Het is niet op voorhand uit te sluiten dat er in een deel van het zoekgebied wel mogelijkheden zijn. Wij vragen daarom om aan het beoordelingskader de thema's landbouw en recreatie toe te voegen en in de milieueffectrapportage de effecten op deze functies gedetailleerd in beeld te brengen.

Bij beoordeling van mogelijkheden in het gebied is het van belang om rekening te houden met beperkingen vanuit de burgerluchtvaart. Op het vliegveld Midden-Zeeland wordt parachute springen aangeboden waarbij op minimaal 3 km hoogte uit een vliegtuig gesprongen wordt. Ook ander vliegverkeer (helikopters, recreatie vliegtuigen) maken gebruik van dit vliegveld. De vliegbaan van het vliegveld Midden-Zeeland zal naar verwachting op korte termijn gedraaid worden, waardoor de vliegrichting zal veranderen.

Het effect op de natuur is wel opgenomen in het beoordelingskader, maar vanuit natuuroogpunt is het aanwijzen van laagvlieggebieden en landingsplaatsen voor helikopters in de provincie Zeeland naar onze inschatting een onverstandige en waarschijnlijk onhaalbare keuze.

Binnen de grenzen van de provincie Zeeland zijn zestien Natura 2000-gebieden aangewezen. Elf van de zestien Natura 2000-gebieden zijn waterrijke gebieden waarin honderdduizenden vogels rusten en foerageren. Deze gebieden zijn tevens van groot belang voor de broedfunctie van duizenden kustbroedvogels en het foerageer-, migreer-, en rustgebied van verstoringsgevoelige zeezoogdieren als gewone- en grijze zeehond. Deze voor vogels en zeezoogdieren belangrijke Natura 2000-gebieden bestrijken niet alleen alle buitendijkse gebieden in Zeeland. Ook aanzienlijke delen van binnendijkse gebieden vallen binnen de begrenzing van deze Natura 2000-gebieden.

Verspreid over de hele provincie Zeeland liggen tussen deze Natura 2000-gebieden ook nog eens tientallen waterrijke gebieden die onderdeel zijn van het Nationaal Natuur Netwerk (NNN). Ook deze gebieden vervullen samen met agrarisch grondgebied een belangrijke functie voor vogels.

De provincie Zeeland is een belangrijk overwinteringsgebied voor vogels die o.a. in Scandinavië en Rusland broeden en hier rust en voedsel vinden om de winter door te komen. Zeeland is ook een belangrijk broedgebied voor kustbroedvogels die in Zeeland broeden maar in Afrika overwinteren. Hierdoor draagt Nederland internationale verantwoording om voldoende rust en voedsel voor deze vogels in de provincie Zeeland te garanderen.

Uit diverse onderzoeken blijkt dat laagvliegende helikopters in grote mate verstorend zijn voor vogels (visueel en geluid). De gevolgen van verstoring door laagvliegende helikopters kunnen oplopen tot een permanent vertrek uit het gebied. Directe effecten van verstoring zijn verlies van tijd en energie, mogelijk doorwerkend op reproductief succes of overleving. Het is onmogelijk om tussen deze voor vogels belangrijke natuurgebieden te laveren met laagvliegende helikopters, zonder deze vogels te verstoren.

Onlangs zijn in het kader van het Natura 2000-beheerplan-proces voor de Deltawateren, in opdracht van Rijkswaterstaat, ecologische evaluatierapporten opgesteld. Uit deze rapporten blijkt dat van een aantal aangewezen vogelsoorten het instandhoudingsdoel niet meer gehaald wordt. De betrokken overheden (Rijkswaterstaat, LNV en de provincies) moeten zich inspannen om de opgenomen instandhoudingsdoelen in deze Natura 2000-gebieden weer te halen.

Op voorhand schatten wij in dat afhankelijk van de intensiteit en de locaties waarmee de door defensie voorgenomen activiteiten zullen plaatsvinden, vergunning- en/of ontheffingplichtig zullen zijn. Bedoeld wordt dan een vergunningsplicht voor een Natura 2000-activiteit op grond van artikel 5.1, eerste lid, sub e Omgevingswet en een ontheffing op grond van artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g, Omgevingswet.

Omdat een aantal natuurdoelen in Zeeland niet gehaald worden, vragen wij ons af of de in NDR genoemde voorgenomen activiteiten in Zeeland wel te vergunnen zijn. Om die reden zal een passende beoordeling nodig zijn om dit tot op detailniveau te kunnen beoordelen. Hierin speelt de mogelijke toename in stikstofdepositie ook een grote rol. Met name voor de zeer stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden aan de kust. AERIUS-berekeningen waarin een realistische invoer van de verwachte vluchtbewegingen en andere voertuigbewegingen die aan de NRD verbonden zijn, en eventuele bouwfases van nieuwe locaties binnen een straal van 25 km van Zeeuwse Natura 2000-gebieden dienen daarin verwerkt te worden. Dit dient zo realistisch mogelijk ingevoerd te worden.

Gezien de omschreven activiteiten in het NRD zal niet de provincie maar de Minister van Natuur en Stikstof het bevoegd gezag zijn voor vergunningverlening (artikel 4.12 lid 1 Omgevingswet). Voorts verwijzen wij ook naar de door de minister opgenomen Toegangsbeperkingsbesluiten voor een aantal Natura 2000-gebieden in de Deltawateren. Hierin staan regels opgenomen voor de vlieghoogte in deze gebieden. De toegestane vlieghoogte in deze gebieden is minimaal 1000 voet (circa 300 meter).

Oefenterreinen met graafmogelijkheden

In de NRD is beschreven dat er behoefte is aan meer gebieden waar bijvoorbeeld schuttersputjes en loopgraven kunnen worden gegraven. Over welke oefengebieden het gaat en of er ook in Zeeland dergelijke oefengebieden zijn, is niet uit de NRD af te leiden. Als het zou gaan om oefenterreinen in Natura 2000-gebieden zou dit onherstelbare schade tot gevolg kunnen hebben aan voor die gebieden aangewezen habitattypen. Om die reden is graven in deze gebieden ongewenst.

Aanvullende regels voor hoogbouw rond Vliegbasis Woensdrecht

In de NRD wordt voorgesteld om de zogenoemde outer horizontal surface rondom militaire luchthavens wettelijk vastleggen op een straal van 15 kilometer. Binnen een straal van 15 kilometer rond vliegbasis Woensdrecht liggen onder andere de kernen Tholen en Rilland. Wij gaan er van uit dat het instellen van beperkingen geen gevolgen zal hebben voor bestaande hoogbouw in het gebied, zoals windturbines. Een meer gedetailleerde inschatting van gevolgen van het instellen van een aanvullende hoogtebeperking in dit gebied zien wij graag terug in de milieueffectrapportage.

Wij vragen u onze zienswijze te betrekken bij de verdere procedure van de milieueffectrapportage en het opstellen van het Programma Ruimte voor Defensie.

Met vriendelijke groet,

Gedeputeerde Staten van Zeeland,

drs. J.M.M. Polman, Voorzitter

drs. M.C.J. Franken, Secretaris-algemeen directeur

Noem in uw contact met ons steeds het zaaknummer. Dit staat bovenaan deze brief.